

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Thomæ Comptoni Carleton, Cantabrigiensis,
Societatis Jesu, In Collegio Anglicano Leodiensi Sacræ
Theologiæ Professoris, Cursvs Philosophicvs Vniversvs**

Carleton, Thomas Compton

Antverpiæ, M.DC.XCVII.

Disputatio XLIV. De veritate & falsitate propositionum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95656)

Materialem tamen aliquam differentiam reperitur inter Definitionem & Divisionem.

VI. Categoria de extremis copulato parum differt ab hypothetica, ut in introductione ostensum est, quid enim saltem quoad rationem modi sciendi differunt hæc duæ propositiones, lac est album & dulce, & lac est album & est dulce? Si ergo hæc sit tota differentia inter Definitionem & Divisionem, exigua certe est, imò in ratione modi sciendi, nulla. Præterea sequeretur, syllogismum constantem ex propositionibus hypotheticis diversum esse modum sciendi ab alio qui ex solis constaret categoricis, quod nemo, opinor, dicet.

VII. Declaratur in quo consistat

tione modi sciendi, nego consequentiam; differt in aliquo aliò transeat: hoc autem nihil contra nos, sicut actus aliquis supernaturalis qui est Definitio, longè diversæ rationis est ab actu naturali definitionis ejusdem rei, vel Definitio acquisita per discursum, seu quæ est conclusio, ab illâ differt quæ habetur immediate, non tamen in ratione modi sciendi, cum uterque actus rem explicet per partes essentielles unitas, quæ est essentia Definitionis.

Deinde categorica de extremis copulato parum differt ab hypothetica, ut in introductione ostensum est, quid enim saltem quoad rationem modi sciendi differunt hæc duæ propositiones, lac est album & dulce, & lac est album & est dulce? Si ergo hæc sit tota differentia inter Definitionem & Divisionem, exigua certe est, imò in ratione modi sciendi, nulla. Præterea sequeretur, syllogismum constantem ex propositionibus hypotheticis diversum esse modum sciendi ab alio qui ex solis constaret categoricis, quod nemo, opinor, dicet.

Quæres, quid ergo sit divisio? Respondeo, esse, representare partes distinctas, quod æquè præstat Definitio ac Divisio, licet enim actus definiens non sit simpliciter & perfectissimè præsciendens, seu actus

qui representet unum non representando aliud, ut supra diximus tractatu de Distinctionibus, est tamen actus præcisus qui distinctim partes concipit, easque inter se unit intentionaliter. Cum ergo Divisio representet easdem partes, idque unitas, objectum representat quoad rationem modi sciendi eodem modo quo Definitio. Licet ergo Divisio in partes essentielles à Definitione non discrepet, aliæ tamen Divisiones à Definitionibus distinguuntur, ut supra ostensum est.

Quæ omnia ex eo confirmantur, quòd Aristoteles 1. Met. cap. 7. tex. 48. enumerans modos sciendi, nullam Divisionis mentionem fecerit, sed omnem disciplinam aut Demonstrationem aut Definitionem comparari affirmat, quod argumento est ipsum Definitionem à Divisione non distinxisse. Cum verò aliàs Divisionem ad Definitionem ordinari asserit, vel de Divisione apprehensivâ loquitur, vel de judicativâ in partes aptitudinales, quam eo nomine ait ad Definitionem ordinari, quod ei materiam subministrat. Hoc verò nihil facit contra id quod hic astruimus, nempe Divisionem in partes actuales non esse à Definitione distinctam.

VIII. Aristoteles Definitionem à Divisione non distinguit.

DISPUTATIO XLIV.

De veritate & falsitate Propositionum.

Multis, in libris de Animâ, disputare solet hæc quæstio, utpote quæ ad actum intellectus notitiam apprimè conducit, quorum plena & perfecta discussio ad illos libros pertinet. Cum tamen ad varias difficultates enodandas imprimis sit opportuna, hic eam subnectemus. Imò jure hoc suo sibi postulat Dialectica; quæ enim aptius de veritate, quàm veritatis scientia disputet.

SECTIO PRIMA.

In quo consistat formalis veritas & falsitas.

I. Dicitur aliqui veritatem consistere in quadam modo.

Urandaus quem sequitur P. Vasquez 1. p. d. 76. c. 1. veritatem ait consistere formaliter in conformitate concepti objectivi cum re, ut à parte rei, seu esse conformitatem rei ut conceptæ, ad se ut in re existentem, Dicere proinde videtur hæc sententia quoties quis aliquid concipit, quoddam in mente formali idolum ab actu distinctum & objecto, huic tamen simile.

II. Soli Contrarietatem per omnem actum intellectus, etiam si sit, ferretur Ratio.

Hæc opinio nullo modo placet, hinc enim sequeretur per omnem actum intellectus fieri ens rationis objectivum, quod præterquam quòd sit contra communem Philosophorum sententiam, per se videtur falsum, cur enim faceret quis ens rationis dum profert hanc propositionem, sol lucet, sole præsertim lucente? certe luce clarius videtur nullum illic intervenire ens rationis, cum nulla interveniat fictio, ens rationis autem essentialiter pendet ab intellectu fingente. Deinde in omnibus etiam actibus fidei aliquid inveniretur fictitium. Præterea ante ullam imaginariam vel fictam relationem rationis, si quam hic intervenire velint, ex eo solùm quòd directè feratur actus in objectum, est vel conformis ille vel difformis, ac proinde vel verus vel falsus, nam juxta illud celebre dictum Aristotelisc. de substantia, sine, ab eo quòd res est, vel non est, propositio dicitur vera vel falsa.

Confirmatur, cognitio divina ab æterno fuit vera sine ullâ hujusmodi relatione fictitiâ, ergo. Unde probabile mihi videtur hos auctores de fundamento tantum hujus relationis loqui, seu de actu ipso intellectus. Si autem velint per esse objectum, idem ac esse objectum actus, etiam non placet, tunc enim dicerent actum verum, vel falsum, esse actum conformem sibi, cum enim objectum quâ tale, seu reduplicativè sumptum, reddatur tale per ipsum actum, actum esse conformem objecto reduplicativè sumptum, esset actum esse conformem sibi.

III. Logi videntur hi auctores tantum de fundamento hujus idoli obstruere.

Dicendum ergo cum P. Suares d. 8. Metaph. 1. P. Hurt. d. 9. de Anima 1. 1. Arria. d. 14. log. l. 1. num. 2. & omnibus communiter, veritatem consistere in conformitate quâdam intentionali actus cum objecto, seu cum re quam representat. Explicatur conclusio, actus intellectus, ut supra fuse declaravimus d. 24. l. 7. duo habet, & esse physicam qualitatem, & intentionalem. Hæc ergo conformitas non requiritur secundum esse physicum actus, actus enim est finitus, objectum aliquando infinitum, actus accidens, objectum substantia, actus spiritualis, objectum corporeum, sed secundum esse intentionale, seu, quod eodem recidit, veritas in hoc consistit, ut actus objecto non in essendo conformis sit, sed in representando.

IV. Consistit veritas in conformitate actus cum objecto.

Probatur primò, ex dicto illo Aristotelisc. nu. 2. citato. Secundò, actus intellectus est imago objecti, sed perfectio imaginis in eo sita est quòd omnia in objecto, seu singula illius lineamenta verè & perfecte representet, ergo actus, ut verus sit, idem præstare debet, sicque veritas est conformitas actus cum objecto. Confirmatur primò, veritas formalis, est veritas in dicendo, sed veritas in dicendo consistere nequit in rebus, saltem adæquatè, sed in dictione, quæ est actus intellectus, ergo. Confirmatur secundò, objectum dicitur mensura actus, certos ei fines ac limites præscribens, extra quos non vagetur; unde veritas actus in eo consistit, quòd cum objecto representativè seu intentionaliter conformetur.

V. Ratio est, nam actus est imago objecti.

Objectum est mensura actus.

Con-

Veritas est
aequalitas

Confirmatur tertio, cum objectum, seu scibile, ut ait Aristoteles, sit mensura scientiae, veritas est quaedam aequalitas actus cum objecto, sed hoc fit sine ullo ente rationis, vel figmento, ex eo praecise quod objectum repraesentet sicuti est, ergo nullum hic intervenit ens rationis.

SECTIO II.

In quo actu intellectus reperitur veritas & falsitas.

I. Quaesitio procedit de Apprehensione.

Recolenda quae d. 6. Praemialium diximus de triplici intellectus operatione, apprehensione scilicet, iudicio, & discursu. Inter quae de iudicio nullum esse potest dubium, cum in eo formaliter sit assensus & dissensus: nec etiam de discursu, qui aliud nihil est quam tale iudicium. Quaestio ergo de sola procedit apprehensione simplici.

II. In Apprehensione etiam incomplexa datur aliqua veritas.

Prima conclusio, in simplici Apprehensione incomplexa subjecti vel praedicati datur aliqua veritas, sicut & in sensibus: ita P. Sua. d. 8. Met. f. 3. P. Molina x. p. q. 16. d. 1. P. Hurt. d. 9. de An. l. 2. §. 7. P. Ar. d. 14. log. f. 4. Probatum primò ex Aristotele 3. de Anima, c. 6. dicente, sicut visio circa objectum est vera, ita & intellectus. Ratio à priori, quia veritas aliud nihil est quam conformitas intentionalis actus cum objecto, sed actus simplicis apprehensionis repraesentans hominem, exempli gratia, est illi conformis in repraesentando, ergo verus, vel si hominem non apprehendat, sed aliquid aliud, non est hominis apprehensio, sed illius alterius objecti, ergo erit vera apprehensio illius, & illi conformis. Confirmatur primò, qui concipit animal rationale, formare dicitur verum conceptum hominis, quia scilicet conceptus ejus formalis adequatur homini, seu rei per eum conceptae, ergo. Confirmatur secundò, actus intellectus, ut diximus, est imago quaedam intentionalis, ergo si conformatur objecto, est vera, sicut imago materialis. Quod de veritate apprehensione incomplexa terminum alicujus dicimus, à fortiori verum habet in complexa, seu apprehensione totius propositionis, haec enim propius ad iudicium accedit, in quo veritas perfectissima reperitur.

Actus intellectus est imago intentionalis

III. In Apprehensione incomplexa non datur aliqua falsitas.

Secunda conclusio: in apprehensione simplici incomplexa praedicati alicujus vel subjecti, nulla datur falsitas: ita Sua. d. 9. Met. f. 1. nu. 14. Hurt. & Arria. locis citatis. Ratio à priori, quia sicut veritas est conformitas cum objecto suo, ita & falsitas debet esse diffinitas actus cum objecto etiam suo, sed apprehensio incomplexa non potest esse diffinitas objecto suo, quod videtur manifestum, nam illud est objectum ejus quod repraesentat, & nihil aliud, sed est necessario conformis illi quod repraesentat, nam alioqui non est imago, nec repraesentatio illius. Quod autem sit diffinitas alijs rebus quas non repraesentat, nihil refert, nam ratio veritatis & falsitatis desumi tantum debet in ordine ad objectum proprium, alicui nullus omnino actus erit simplicis apprehensionis qui non sit falsus, cum nullus sit aliquibus rebus non diffinitis. Unde si quis volens apprehendere aurum, apprehendat aurichalcum, non est illa falsa apprehensio auri, sed vera aurichalci, & illi conformis, non diffinitas auro proprie loquendo, seu diffinitate opposita, sed solum disparata.

IV. Apprehensio auri chalci pro auro est

Dices, quando quis volens apprehendere aurum, apprehendit aurichalcum, non attingitur objectum quod erat apprehendendum, ergo haec apprehensiones sunt falsae, ergo per illas decipitur principium intellectuale. Distinguo antecedens, non attingitur id quod erat attingendum ex imperio voluntatis,

transcat antecedens; quod erat attingendum per hanc apprehensionem, nego: non enim aliud objectum erat attingendum per hanc apprehensionem quam aurichalcum, quia haec est essentialiter aurichalci apprehensio, non auri, imò non potest esse apprehensio auri, ergo non debuit esse apprehensio illius; solum ergo hoc argumento conficitur debuisse loco hujus apprehensionis, quae est aurichalci, substitui aliam, quae fuisset apprehensio auri, hoc tamen non arguit hanc apprehensionem esse falsam, cum conformis sit suo objecto.

vera, & conformis suo objecto.

Unde ad primam partem consequentis, nego falsam esse apprehensionem illam, cum, ut dixi, sit conformis suo objecto, in quo consistit essentia veritatis. Nec enim est falsus actus intellectus, quod sit diffinitas objecto in quod volebat voluntas ut tenderet, sed quia diffinitas est objecto in quod actu tenet, falsitas namque actus intellectus non desumitur ex eo quod non sit conformis voluntati, sed quod non sit conformis suo subjecto. Ad secundam partem consequentis, dico falli principium intellectuale seu decipi per hos actus occasionaliter solum, non formaliter, quod scilicet ex ijs sumat occasionem intellectus vel principium vitale iudicandi id aurum esse quod est aurichalcum, vel è contrà.

V. Intentio voluntatis non potest fieri actu intellectus falsum.

Instabis, decipitur principium vitale per hunc actum, ergo fallitur. Distinguo antecedens, si per decipi intelligatur frustrari intento, concedo antecedens; si per decipi intelligatur habere actum falsum, nego: nam hic actus cum sit conformis objecto suo, est verus; ille ergo dici potest deceptus negativè, id est, non assecutus vel non attingens quod volebat, non positivè, id est, habens actum positive diffinitum illi quod repraesentat.

VI. Hoc solum ens fallitur hic principium vitale, quod frustratur intento.

Dices secundò, veritas & falsitas sunt circa idem, sed veritas est in apprehensione, ergo & falsitas Distinguo majorem, perfecta veritas seu sita in iudicio, concedo majorem; imperfecta, nego, ob rationem jam dictam, quia non potest esse diffinitas objecto suo, quia si illud repraesentat, sit illi similis & conformis necesse est, cum sit ejus imago. Vel dictum illud intelligendum est juxta sequentem conclusionem.

VII. Veritas & falsitas sunt circa idem, tantum in iudicio.

Si ergo pictor quispiam pingeret imaginem equi, ita tamen ut in aliquibus non esset equo similis ed leoni, imago illa nec equi imago esset, nec leonis, sed alicujus tertij, vel esset partim unius, partim alterius, secundum diversas nimirum sui partes. Actus verò apprehensionis cum sit indivisibilis, est totus imago & repraesentatio partis leonis, & totus partis equi, sicut eadem visio est visio simul albedinis & nigredinis, licet autem cum pingitur Petrus cum uno tantum oculo, sit defectus in illa imagine, non tamen falsitas, quia imago illa non est falsa Petri duos habentis oculos, sed vera alterius hominis monoculi, si sit alius Petro planè similis in reliquis, sin minus, similis est hujusmodi homini possibili, vel Petro casu quo alter ei oculos expungatur.

VIII. Comparatur Apprehensio imaginis materiali.

Tercia conclusio: in apprehensione complexa, ut si quis apprehendat hanc propositionem astra sunt tria Apprehensio complexa datur veritas, & falsitas. Prima pars est clara à fortiori ex primà conclusione. Secunda declaratur & probatur, idè juxta Aristotelem & S. Thomam veritas & falsitas propriissime reperuntur in iudicio, seu ut ipsi loquuntur, in compositione & divisione mentis, quia iudicium proprie attribuit unum alteri per veram affirmationem, si enim subjectum verè habeat id quod illi intentionaliter attribuitur, actus est verus, sin minus, falsus: sed apprehensio complexa totius propositionis aliquo modo praedicatum attribuit subjecto, dum

IX. astra sunt tria Apprehensio complexa datur veritas, & falsitas.

apprehendit integram propositionem, licet imperfecta, cum propria attributio sit solum in iudicio, in quo vera affirmatio est & negatio, seu assensus & dissensus; ergo.

X. Dices, ergo omne iudicium (idem est de Apprehensione complexa) est conforme suo objecto, nam si quis Petro non dormiente, dicat, Petrus dormit, objectum illius actus adaequatum est Petrus & somnus, sed actus illis est conformis, ergo illud iudicium non est falsum. Respondeo, in omni iudicio & Apprehensione complexa reperiri duo, nempe quod si duplex apprehensio virtualis, quod habet in quantum merè repræsentat, & hoc sensu, seu in quantum apprehensio, iudicium semper est conforme objecto. Alterum quod habet iudicium est connectere duo inter se, quæ si in re non sunt conjuncta, actus est falsus, iudicium enim cum affirmando tendat vel negando, spectat res non quomodocunque, sed ut à parte rei sunt; & in seipsis, non ut in apprehensione; & hic est peculiaris modus tendendi actus iudicativi, quem aliquo modo imitatur apprehensio complexa; ut diximus.

XI. Quarta conclusio: nullus potest dari actus apprehensionis, qui non vel verus sit vel falsus. Ratio à priori, nam vel est conformis objecto, quod necessarium competit omni apprehensioni incomplexæ, & actus est verus, vel non est conformis, quod competit aliquibus apprehensionibus complexis, & est falsus, idque velit necne eliciens hoc aut illud objectum cogitare sed vagè solum intendat actus aliquos elicere animi gratiâ, actus enim illi aliquod semper objectum habent quod repræsentent & cui vel conformes sunt vel difformes. Imò hoc verum est in actibus etiam non enuntiativis, ut perge studere, utinam salver, & similibus, hi enim omnes suum habent objectum.

XII. Hic solum noto, sicut actus conformis objecto, seu species expressa, & formalis similitudo objecti dicitur formalis veritas, ita species impressa, quæ est virtualis imago & similitudo objecti, dici poterit veritas virtualis, sicut supra diximus; quia actus abstractans prædicatum unum ab alio est præcisio formalis, species quæ actum illum efficit, dici potest præcisio virtualis.

SECTIO III.

Sintne veritas & falsitas actibus essentielles & intrinsecæ.

I. Quidam opinio est, veritatem esse relationem realem prædicamentalem actus ad objectum. Sed contra, relatio prædicamentalis essentialiter supponit terminum existentem, posito enim fundamento & termino resultat, cum tamen actus verus non ad objecta solum non existentia terminetur, ut Antichristus nasceretur, Cain occidit Abelem, sed etiam impossibilia, ut equus est rationalis, ergo veritas non consistit in relatione prædicamentali. Confirmatur, Aristoteles in Prædicamentis, cap. de substantiâ, sine, ait propositionem veram esse vel falsam ex eo quod res est vel non est, nil ergo ad hoc opus relatione distinctâ. Confirmatur secundò, Deus veros habet actus, sed in Deo non est relatio ab eo distincta, seu prædicamentalis, ergo.

II. Alij affirmant, veritatem esse quid intrinsecum seu identificatum cum actu, & in illo solo consistere, qui proinde aiunt, unumquemque actum in se vel essentialiter verum esse, vel essentialiter falsum: Ita P. Hurt. d. 9. met. f. 3. subf. 4. & 5. & satis communis est inter recentiores opinio, Contra primò, non

enim apparet unde actus quo verbi gratiâ, quis dicit, Petrus currit, tam essentialem habeat connexionem cum objecto seu Petro currente, ut si is non curreret, non posset nec per divinam potentiam hic actus numero vel specie elici. Hoc sane gratis asseritur, quæ enim probabilis ratio assignari potest cur hic actus Petrus curret, quæ verificanda est à cursu Petri futuro, non possit omnino elici, si Petrus non esset cursusus.

Contra primò, hoc enim gratis asseritur.

Contra secundò, plurimi ex iis qui hanc sequuntur sententiam, & in particulari P. Hurt. aiunt actum aliquem practicum esse vel speculativum, non esse quid intrinsecum vel essentialè actui, sed denominationem tantum extrinsecam ab objecto operabili vel non operabili procedentem. Quæ ergo est causa cur actum esse verum sit illi quid intrinsecum, & non denominatio partialiter saltem proveniens ab objecto? certè non major videtur unius ratio quàm alterius, nec satis consequenter procedunt hi auctores dum asserentes unum, negant alterum.

III.

Esse practicum non est intrinsecum actui, ergo nec esse verum.

Contra tertio, hinc sequitur Angelum posse cognoscere quæcunque futura contingentia. Patet, ponamus enim Petrum hunc elicere actum, Ioannes saluabitur, Petrus est in gratiâ, dies iudicii erit intra centum annos; vel aliud huiusmodi occultum repræsentantem, Angelus intuens hunc vel illum actum, videt utrum verus sit, an falsus, videt quippe illum intuitivè, ac proinde sciet evidenter an objectum sit futurum, vel ita se habeat necne.

IV.

Angelus cognosceret quævis futura contingentia.

Dices, Angelus non videt actus internos aliorum. Contra primò, saltem videt suos, ergo videbit veris sint an falsi, & consequenter quomodo se habeat objectum. Contra secundò, ponamus alium velle ut videat, tunc videbit. Dices secundò, non deberi Angelo concursum ad futura certò cognoscenda. Contra, videt illum actum intuitivè, ergo vel videt esse verum, vel falsum, ergo objectum ita se habere ut enuntietur, vel non. Non autem videtur negari Angelo posse cognitionem illorum actuum, si velit Angelus vel homo eos eliciens, ut ei innotescant: Quidni enim possunt duo Angeli de rebus futuris colloqui? Confirmatur, saltem cognitio diversitatis specificæ unius actus ab alio in hoc casu debetur Angelo, sicque scire debet verus sit an falsus, alioqui visionis intuitivæ valde imperfecta erit cognitio. Confirmatur secundò, Angelo suorum actuum debetur comprehensio.

V.

Angelo suorum saltem actuum debetur cognitio.

Conclusio: veritas aut falsitas non est actui vero vel falso intrinseca seu ei essentialis, sed est actus vel falso intrinseca seu ei essentialis, sed est actus connotans objectum ita esse sicut actus illud concipit, vel enuntiat: Ita S. Thomas 1. p. q. 14. a. 15. ad 3. Suar. d. 8. met. f. 2. n. 9. Arria. d. 14. log. f. 1. subf. 2. & est communis hodie inter recentiores opinio, quorum aliqui eousque procedunt, ut contrariam sententiam asserant esse improbabilem, à quâ tamen censurâ puto eam longissimè abesse, & posse satis probabiliter defendi.

VI.

Veritas & falsitas non sunt actibus adequatis intrinsecæ.

Probatur conclusio, primò ex Aristotele c. 1. de substantiâ, sine, superius citato, dum ait, ab eo quod res est, vel non est, propositionem esse veram vel falsam, ergo veritas est denominatio saltem partialiter proveniens ab objecto. Ubi nota, non dicere Aristotelem ex eo quod res est, vel non est, propositio est vel non est, sed est vera vel falsa, ergo iuxta ipsum non quoad esse vel non esse, sed solum quoad esse vel non esse veram pendet ab objecto. Confirmatur, ipso facto quod intelligamus actum esse objecto conformem, seu rem repræsentare sicuti est, licet nihil aliud concipiamus, nec ullum essentialem respectum cogitemus in actu, intelligimus actum esse verum, ergo superfluus est huiusmodi ordo vel respectus intrinsecus.

VII.

Probatur primò ex Aristotele.

Secundò

VIII. Iudicium dicitur duo, repræsentare. & connectere.

Secundò probatur, & simul explicatur conclusio, actus iudicij quo quis dicit, Petrus currit, duo dicit, primò, repræsentare Petrum, cursum, & unionem inter illos, quod ipsi commune est cum apprehensione complexâ: secundum est, peculiari modo repræsentare unionem illam, nempe cum assensu vel dissensu, seu cum determinatione ad alteram partem contradictionis, quod apprehensioni non competit, quæ tamen illam repræsentat, iudicium verò non repræsentat solùm, sed repræsentando affirmat, & intentionaliter attribuit perfectè unum alteri.

Gratia ponitur talis connexio inter actum & obiectum.

Quid ergo vetat eundem numero actum elici quo quis dicat, Aquila volat, sive tunc volet Aquila sive non; vel cur necessariò habere quis debet alium specie actum, si non volet? Dicendum ergo, posse eundem numero actum elici sive volet Aquila, sive non, & si volet, erit actus verus, si minus, falsus, quia conformis vel difformis est suo obiecto; Sicut palmus vel ulna esse possunt, licet nulli rei sint æquales, ut tamen sunt æquales, includunt res mensuratas.

IX. Præciso illo prædicato, habemus actum esse conformem obiecto, & verum.

Probatur tertio, mente præscindamus ab actu prædicatum illud, quod sit essentialiter connexus cum obiecto, in hoc actu exempli gratiâ, quo quis loquente Petro dicit, Petrus loquitur, in hoc, inquam, casu, etiam præciso illo prædicato, actus hic est conformis obiecto, cum enuntiet sicut res est, ergo est verus, ergo essentialis illa connexio non est de essentiali conceptu veritatis, cum nihil concipi possit sine suâ essentiali. Confirmatur, quidquid non est de essentiali conceptu animalis rationalis, non est de essentiali conceptu hominis, ergo quidquid non est de essentiali conceptu conformitatis actus cum obiecto, non est de essentiali conceptu veritatis.

X. Nec hinc sequitur obiectum ipsum esse verum.

Dices, si denominatio veri formaliter proveniat ab obiecto, ergo obiectum est verum, non veritate solùm transcendentali sed prædicamentali, & formali. Nego consequentiam, nec enim est necessarium ut quidquid denominationem aliquam dat alteri, eandem habeat in se: sic denominatur aliquid prius per id quod subsequitur, superius per id quod subest, dies besternus per hodiernum.

XI. Præstat dicere obiectum connotari, quàm esse partem actus veri.

Quoad modum tamen loquendi, congruentius dicitur actum in ratione veri connotare obiectum in talibus circumstantiis, seu sic se habere, habuisse, vel habiturum, quam includere obiectum tanquam partem. Ratio est quia obiectum sæpe non est, ut in omni actu de re præteritâ vel futurâ, non autem propriè esse potest pars actus, quod actu non existit. Deinde quia malè sonaret si quis diceret Deum esse partem erroris vel hæresis, quod tamen admittendum necessariò videtur, si obiectum sit pars actus veri vel falsi, ut in hac propositione hæretica, Deus non est trinus & unus, vel, Deus est mortalis.

SECTIO IV.

Solvuntur argumenta comendentia veritatem & falsitatem actibus esse intrinsicam.

I. An hic actus Deus est immortalis, possit alio quo modo dici veritas Divina.

Obijcitur primò: si veritas desumitur ex obiecto, ergo actus verus quo quis dicit, Deus est immortalis, includit aliquo modo Deum, ergo est veritas Divina. Respondeo primò, si per veritatem Divinam intelligatur solùm actus habens pro obiecto Deum, sic dici poterit veritas Divina, sicut & veritas Angelica actus ille qui versatur circa Angelum, solaris qui circa solem, & sic de cæteris. Respondeatur secundò, negando ultimam consequentiam, hæ enim denominationes non desumuntur ab obiectis, sed vel à principiis à quibus actus proveniunt; Un-

de veritas illa humana dicitur nempe elicitâ ab homine, sicut etiam est veritas creata non increata, quantumvis sit de obiecto increato: Sic visio quæ homo quispiam arborem videt, vel equum, non est visio equina vel arborea licet sit visio arboris vel equi: vel desumuntur hæ denominationes à materiâ ex quâ res fiunt, ut imago Cæsaris ex ligno confecta dicitur lignea, sicut etiam imago lapidis in chartâ depicti non lapidea dicitur, sed chartacea, nec imago auri semper est aurea.

Vnde desumuntur hæ denominationes.

Obijcitur secundò: actus verus est ex naturâ suâ perfectior falso, nam veritas dici solet simpliciter perficere intellectum, falsitas verò est imperfectio, ergo differunt essentialiter. Respondeatur, quoad aliqua actum falsum seu errorem esse æquè perfectum, physicè scilicet & entitativè, atque actum verum, est namque æquè spiritualis, repræsentativus intensus, imò aliquando intensior, & hoc sensu perfectior multis actibus veris. Imò actus falsus Angeli alicujus esse potest perfectior entitativè multis actibus veris hominum.

II.

Quoad quædam actus falsus est, æquè perfectus, ac verus.

Secundò tamen dico, si sermo sit de actibus in materiâ necessariâ, ut circa essentialis rerum, perfectior est actus scientiæ actu erroris, quia radicalis veritas & inæquata quæ reperitur in actu scientiæ, est homini melior, & hoc sensu perfectior quàm radicalis falsitas: formalis autem veritas prout distinguitur à radicali, non perficit adæquatè intellectum, cum obiectum à quo partialiter desumitur, non sit in intellectu. Dici etiam solet actus verus melior falso, non in se, sed occasionaliter, id est, quòd actus veri plerumque boni alicujus, falsi verò mali sint occasio.

III.

Quo sensu actus veri sunt meliores falsis.

Nulla tamen hinc arguitur diversitas intrinseca, idem enim actus qui jam est verus, & perfectio intellectus, potuisset esse falsus & imperfectio ejusdem, sicut eadem res in diversis circumstantiis bona successivè esse potest & mala, ut frigida sitienti bona est, non saturo, lux oculos sanos habenti ac firmos, non lippo. Unde perfectio hæc non actui convenit secundum se, sed ratione connotati, seu in his circumstantiis, si enim res ita sit ut actus enuntiat, est verus, si aliter se habeat, falsus.

IV.

Actus, qui jam est verus, & perfectio, potuisset esse imperfectio intellectus.

Obijcitur tertio: ut actus sit verus, nil aliud requiritur nisi ut repræsentet obiectum sicuti est, sed hoc ipsi est essentialis, ergo veritas est ipsi essentialis. Respondeo negando minorem, nam repræsentare obiectum sicuti est, dicitur duo, repræsentare stellam, verbi gratiâ, habere paritatem, & hoc est de essentiali illius actus, quodque habet sive stellæ sint pares sive non; aliud est quod significatur illis verbis sicuti est, quæ denotant oportere obiectum ita se habere ut repræsentatur vel dicitur, quod non est actui essentialis, unde in materiâ contingenti, actus qui repræsentat obiectum sicuti est, repræsentare potuisset vel dicere illud idem obiectum aliter quàm est. Repræsentare itaque obiectum sicuti est, est actui accidentale, ut si Petrus in eo instanti quo quis dicit eum stare, sedeat.

V.

Repræsentare obiectum sicuti est, non est actui essentialis.

Obijcitur quartò: Actus verus & falsus differunt specie, ergo veritas & falsitas sunt actibus intrinsicæ. Confirmatur, actus specificantur ab obiectis, sed obiecta actus veri & falsi semper distinguuntur specie, ergo & actus. Ad argumentum, distinguo antecedens, differunt specie quoad rectum seu entitatem actus, nego antecedens; quoad obliquum seu obiectum, concedo. Hoc autem arguit veritatem esse actui partim extrinsecam: sicut dicere debent adversarij de actu speculativo & practico. Ad confirmationem negatur minor, ut latius dicitur sect. sextâ.

VI.

Actus verus & falsus non differunt specie quoad rectum.

Obijcitur quintò: Propositio de futuro contingente,

VII.

Quid requiritur in proposito de futuro sit vera extrinseca.

gente, ut, Petrus cras peccabit, est vera determinate vel falsa; ergo per se adaequate, objectum enim jam non est. Respondeo, ut propositio sit vera, requiri ut objectum sit non pro omni tempore, sed solum pro tempore per propositionem importato. Ad veritatem proinde hujus actus parum refert quod peccet Petrus quando ensitur actus, sed solum ut peccet cras, illud enim tempus importatur ab actu. Nec hoc est singulare in actu vero vel falso, multae enim sunt denominationes quae passim censentur partim intrinseca, quae tamen partialiter proveniunt a rebus tunc non existentibus, ut domus antiqua, denominatio prioris ac posterioris in successu temporis, ut Petrus jam existens est posterior Adamo, & prior Anti-Christo, quorum neuter jam exiit. Aliud est in denominatione albi, calidi, & similia, cum requirant unionem physicam quae non nisi inter existentia exerceri potest.

SECTIO V.

Verum actibus Divinis, & ijs qui versantur in materia, necessaria, veritas sit adaequate intrinseca.

I. Veritas duplex, formalis & Radicalis.

Notandum, duplicem esse veritatem, formalem, quae est conformitas actus cum objecto, quam proinde partialiter ingreditur objectum; & radicalem, quae est exigentia intrinseca & essentialis actui, ut objectum ita se habeat sicut propositio enuntiat: Quo sensu, d. 8. de Euchar. l. 3. dixi verba consecrationis, Hoc est corpus meum, pro priori ad effectum esse vera, quod nimirum ex institutione Christi vim habeant ad reddenda se vera formaliter pro aliquo posteriori, unde ut vera radicaliter operantur, & ponendo objectum quod significant, faciunt se vera formaliter.

II. Licet quidem actus essentialem veritatem non sequitur omnes esse essentialiter falsi.

Dico primò: licet admitteremus actus qui versantur circa materiam necessariam, ut homo est animal rationale, equus est hinnibilis, esse essentialiter veros, non tamen inde rectè inferretur idem concedendum esse in actibus de materia contingente. Ratio est, nam peculiariter quiddam in his actibus cernitur, cur essentialiter veri dici possint, vel falsi, quod nimirum circa objectum versentur, quod eodem semper modo se habet, unde si illud representent sicuti est, sunt necessariò, & semper, seu immobiliter veri: è contrà, si aliter objectum representent quam est, sunt necessariò, & immobiliter falsi.

III. Veritas radicalis est de essentia omnis actus Divini. Deus est prima veritas in cognoscendo.

Dico secundò: veritas radicalis est de essentia actuum Divinorum, sive de objectis necessarijs sint, sive contingentijs. Ratio est, quia haec est perfectio, & dignitas Dei, ut omnia petat cognoscere sicut sunt, & ut per infinitam, quam habet intelligentiam vim, à vero nunquam aberraret, nec aberrare possit, & hac de causa dicitur prima veritas in cognoscendo. Est ergo Deus principium summe verax, non in dicendo solum, sed intelligendo, nec nobis tantum, sed sibi, quique ut fallere non potest, aliter rem dicendo quam est, ita nec falli, rem aliter, quam reipsa habet, intelligendo. Unde omnis actus Divinus est ex essentia sua radicaliter verus. Idem multi de actibus fidei supernaturalibus affirmant, & ijs omnibus, qui versantur circa materiam necessariam.

IV. Nullus actus est adaequate verus per se, siquid sibi intrinsecum.

Dico tamen tertio: nulla omnino propositio interna de quacunque materia, imò nec ipsi actus Divini sunt adaequate veri per veritatem sibi usque quae intrinsecam, sed partim per objectum, quod ita se habet, sicut actus enuntiat; ita P. Arriaga d. 14. q. 1. l. sub. 8. n. 42. & est multò communior inter recentiores opinio. Ratio est, quia veritas est quaedam

qualitas seu conformitas cum objecto, connotando scilicet illud ita se habere, sicut actus enuntiat, aequalitas autem & commensuratio essentialiter involvunt duo, alterum quod commensuratur, alterum cui res illa commensuretur.

Conformitas, res involvit duo.

Dices, actus Divini essentialiter non habent connotationem in representando cum objectis in essendo, ergo sunt essentialiter veri. Distinguo consequens, sunt essentialiter veri per se adaequate, nego consequentiam; per objectum partialiter, quod per radicalem veritatem, quam habent, petunt ita se habere, sicut actus enuntiat, concedo: sicut creatura quando existit, petit essentialiter coexistere Deo, & tamen denominatio coexistentis Deo, particulariter provenit à Deo.

V. Actus actum Divini sunt partialiter veri per objectum.

Actus vero naturales, qui circa objectum versantur in materia necessaria, sunt etiam necessariò veri, non tamen per se adaequate, sed etiam per objecta necessariò se habentia sicut actus enuntiant. Idem dicendum de visione intuitiva, & alijs.

VI. Idem est à fortiori de actibus creatis in materia necessaria.

P. Arriaga. n. 46. ex occasione hujus ait actum quod quis dicit, equus est possibilis, etiamsi equus reddatur impossibilis, posse adhuc persistere, imò addere videtur, sicut actus, quo quis dicit Petrus currit, potest eodem modo permanere, & Petrum representare currentem, etiamsi non currat, ita actum qui dicit, Petrus potest currere, non solum persistere posse, si cursus Petri esset impossibilis, sed eodem modo Petrum representare currentem, & cursum hunc chimæricum referre, sicut antea referebat verum: addens hoc videri evidens: Sed contra, evidentia est rara avis in terris, nigroque, ut aiunt cygno simillima. Quam verò hoc in particulari si evidens, mox videbimus.

VII. Dicunt aliqui posse actum persistere, licet reddatur impossibilis objectum.

Non ergo assentior: imò existimo ab evidentia longissime abesse. Ratio est, quia actus mutaret objectum, cursus enim possibilis & impossibilis plus differunt quam instans A & instans B, & tamen negat ipse n. 54. posse eandem propositionem nunc determinate significare instans A solum, & postea solum instans B.

VIII. Actus de objecto reali non potest illud representare, si reddatur impossibile.

Dices, intellectus, potentia intentionalis cum sit, nullo discrimine in possibilia fertur & impossibilia, in quo differt à potentia Physicâ. Distinguo, per actum, qui semel objectum solum possibile representabat, potest postea representare impossibile, nego; sicut enim, ut dixi, mutaret objectum: per alium actum ferri potest intell. & in impossibilia, concedo. Imò eodem actu possibile simul representare potest, & impossibile, quod tamen representat semel, semper representat.

IX. Actus non potest prius representare objectum possibile, & postea impossibile.

Ex quo clarè constat, cur idem actus dicere possit Petrus currit, sive currat, sive non, non tamen actus, qui diceret Petrus potest currere, si vel Petrus, vel cursus reddatur impossibilis, mutaret siquidem objectum, antea enim representabat Petrum verum, nunc representaret Chimæricum. Et sane in his principijs, quod scilicet actus mutare non possit objectum, res videtur manifesta; omnis enim res possibilis involvit essentialiter aptitudinem ut producat, res verò impossibilis ineptitudinem, quae sunt Prædicata specie, imò genere distincta.

X. Res, si fingatur impossibilis, debet habere prædicatum, quod antea non habuit.

Conf. objectum omne impossibile involvit in se duo contradictoria, & hoc est de essentia rei impossibilis, & ratio cur existere à parte rei non possit, quidquid enim contradictoria non involvit, potest à parte rei existere, sed in nullâ re possibili sunt prædicata contradictoria, ergo Petrus redditus impossibilis novum habet prædicatum, ergo &c.

XI. Res impossibilis involvit duo contradictoria.

Dices, non advertet propositionem hanc profertens Petrus currit, sintne hæc prædicata possibilia an impossibilia, parum ergo ad actus hujus vel produ-

XII.

Nil refert quod quis non adverteat obiectum reddatum esse impossibile.

tionem primam, vel continuationem refert, quod prædicata vera sint, an Chimærica. Transeat antecedens quoad advertentiam in actu signato, ea enim est imperfectio intellectus abstractivè cognoscantis, ut vera inter & ficta prædicata sæpè non discernat; imò impossibilia frequenter possibilia putamus, & è contrà. Nego tamen consequentiam, si enim obiectum re ipsa mutetur, & de possibili reddatur impossibile, actus idem prædicata illa repræsentare amplius non potest, cum mutata sint in alia: sicut actus repræsentans equum non posset eum repræsentare si mutatus esset in leonem, sic enim repræsentare deberet animal rugibile, cum antea repræsentaret hinnibile: sicut etiam visio materialis Petri mutaretur, si Deus eo annihilato, illius loco sufficeret Paulum. Hæc de re iterum recurret sermo in Phisicis d. 5. f. tertia.

SECTIO VI.

An actus mutare possit obiectum: ubi, utrum omnis actus falsus habeat pro obiecto ens rationis.

I. Nullus actus intellectus mutare potest obiectum.

Dico primò: nullus actus intellectus potest mutare obiectum. Probat, essentia cujusque actus intellectus est esse representationem sui tantum obiecti, sed non potest mutare essentiam, ergo nec obiectum. Major probatur, ratio actus intellectus in hoc sita est, quod sit intentionalis quædam imago seu effigies obiecti, ergo si mutet obiectum, est effigies alia, quia est intentionalis similitudo alterius obiecti, ergo non est idem actus, seu eadem effigies. Confirmatur, visio materialis non potest mutare obiectum, nec visio albedinis esse visio nigredinis, vel alterius coloris: sicut nec actio nec unto mutare potest vel agens, vel extrema, quia essentialem dicunt ordinem ad illa, ergo nec suum obiectum mutare poterit actus intellectus.

II. Actus verus creatus de obiecto contingente potuisset esse falsus.

Dico secundò: actus intellectus circa materiam contingentem, qui de facto est verus, potuisset esse falsus, & è contrà. Probat, si Petrus non curreret pro eo tempore quo quis mentaliter dicit *Petrus currit*, & dicendo unit intentionaliter cum eo cursum, actus qui jam est verus quia affirmat rem sicuti est, tunc fuisset falsus, & aliter affirmasset quàm res est, sed Petrus potuisset tunc non currere, cum non necessariò currat, sed contingenter, ergo.

III. Dicunt quidam obiectum omnis actus falsi esse ens rationis.

Aliqui hinc inferunt debere juxta hanc sententiam dici, posse actum mutare obiectum; nam, inquirunt, si actus hic, qui est verus, & repræsentat obiectum reale, potuerit esse falsus, ergo potuit repræsentare aliud obiectum, nempe ens rationis, nam omnis actus falsus, inquirunt, facit ens rationis.

IV. In obiecto actus falsi non involvitur semper aliquid impossibile.

Hanc opinionem obiter retuli supra, d. 16. sect. 5. plenam tamen ejus impugnationem in hunc locum distuli. Impugnatur ergo primò, & inquiri quare obiectum hujus actus *Petrus currit*, sit impossibile? Dices quia, posito quod non currat, non potest currere, nec enim componere potest cursum cum negatione cursus. Contrà, obiectum actus facientis ens rationis debet in se involvere aliquid impossibile, hic autem actus nihil involvit hujusmodi, nam non dicit, *Petrus qui non currit, currit*, hoc enim, ut ve-

lit, dicere non potest intellectus, cum falso cognito ut falso assentiri non possit: quod autem non-cursus sit in Petro qui affirmatur currere, est merè per accidens ad hunc actum, qui nihil cogitat de non cursu in Petro, ac proinde negatio cursus respectu illius non habet rationem obiecti, cum nihil sit obiectum quod actui non obijciatur.

V. Sensus hujus propositionis Petrus peccat, est Petrus committit peccatum fictivum.

Impugnatur secundò, si Petro non peccante diceret quispiam, *Petrus peccat*, sensus propositionis hujus secundum hanc sententiam esset, *Petrus committit peccatum fictivum*, quod est contra communem sensum omnium, qui his & similibus propositionibus aliquid intelligunt reale. Nec etiam dicunt unquam, peccat, supposito quod non peccet, vel dum non peccat: si enim interrogaretur hanc propositionem proferens, utrum hæc sit ejus mens necnè, negaret, ergo non habet in intellectum obiectum impossibile.

VI. Qui Petro peccante dicitur peccare, non facit ens rationis, nec in mente habet obiectum impossibile.

Impugnatur tertio, & præcipuè, si quis peccante Petro proferat hanc propositionem, *Petrus potest non peccare*, non facit ens rationis, nec in mente habet obiectum impossibile, ergo nec qui dicit *Petrus non peccat*. Antecedens est certum, consequentia probatur, ideò qui dicit, *Petrus potest non peccare*, non facit ens rationis, quia affirmat habere ipsum potentiam ad negationem peccati, seu ad omitendum peccatum, ergo illa negatio est possibilis, sed qui affirmat ipsum non peccare, solum affirmat de eo hanc eandem negationem; quare ut admittunt adversarij, est negatio hæc Petro possibilis, ergo non quid impossibile, ergo non ens rationis. Confirmatur, secundum adversarios tam ille qui Petro peccante dicit *Petrus potest non peccare*, faceret ens rationis, & haberet pro obiecto quid impossibile, ac qui dicit, *Petrus non peccat*, nam in sensu composito quod peccet, tam repugnat eum posse non peccare, quam actu non peccare, in sensu autem diviso neutrum ei repugnat, ergo. Et idem est si quis eo instante quo Petrus peccat, dicat, *Petrus meretur*, vel *Petrus potest mereri*, nihil enim affirmat impossibile.

VII. Actus desiderij in bono sententiâ habere semper pro obiecto aliquid impossibile.

Quartò, actus desiderij semper pro obiecto aliquid haberet impossibile, est enim de bono absens, tam autem impossibile est, ut, quod abest non absit (quod tamen est obiectum desiderij) quam ut qui currit, non currat, vel qui peccat non peccet, ergo sancti in terrâ dum cælum appetunt, aliquid appetunt impossibile, & Chimæram, quod nemo opinor, dicit. Sicut ergo contingit in desiderio, ut licet prærequiratur ut obiectum absit, non in illud fertur desiderium in sensu composito, atque ut absens est, seu ita ut adesse illud velit posito quod absit, sed in sensu tantum diviso in illud scilicet quod abest, seu specificativè, ita & in nostro casu.

VIII. Actus falsi non dicitur, posito quod ego sim falsus, pati obiectum ens rationis.

Dices, supposito quod actus sit falsus, obiectum est impossibile, cum obiectum, stante falsitate actus, aliter se habere non possit. Contrà, actus falsus non dicit supposito quod ego sim falsus, potest obiectum aliter se habere, sed fertur in obiectum simpliciter, nec includendo tanquam obiectum suam falsitatem, nec suppositionem contrariam, sed in omnibus in sensu diviso procedit, non composito. Ex quibus clarè constat, omnem actum falsum nec mutare obiectum, nec ens rationis conficere, cum impossibilitas omnis, quæ hic intervenit, sit solum consequens, & secundum quid, non simpliciter & antecedens.

